

וגר לבד עם פלסטיק

חזון חברתי עיקש הוליד בשכונת הקטמונים בירושלים גן חובה ממלכתי-אנתרופוסופי ראשון מסוגו בישראל. זה לצד זה שוכנות בפינת הטבע חיות לבד ובובות פלסטיק, ויש אפילו מחשב ותוכנית הכנה לכיתה א'. אבל הרוח, ניכר בכל, היא רוח ולדורף, המתעלמת מגינונים וקוסמטיקה ומתמקדת במהות – הילד

נועם שרון

מ

ספרים על פיית הגנים האנתרופוסופיים, שיצאה בוקר אחד לסיור שגרתי בגני ולדורף בירושלים. בדרכה למושב הגרמנית עברה בשכונת הקטמונים, ולפתע החליטה לחרוג ממסלולה. אב ובנו שצעדו לגן עוררו את סקרנותה בפניהם המחייכות, והיא החליטה לעקוב אחריהם.

היא נכנסה איפוא אחריהם לגן, ומיד הרגישה בבית. הקירות הוורדרדים, שולחנות העץ המלא, הווילונות הרכים שחיפו את חלונות הגן השליו. בירכה הפייה לשלום את אחיותיה הפיות שקישטו את הקירות, פיטפטה עם הדגים ונפשה בחיק פינת הטבע. אכן, גן אנתרופוסופי למופת.

כשפנתה אל פינת הבובות נכונה לה הפתעה. לצד ג'ירפה מלובדת ביד עמד לו זקוף בן זוגה, ג'יראף תמיר, כל כולו פלסטיק טהור. את זוג

הג'יראפות הקיפו בובות מכל המינים, שעטנז של צמר, עץ ופלסטיק שכמוהו טרם ראתה. היא התרחקה משם במעופה ועל הקיר ממול ראתה תמונות של נשיאים, ראשי ממשלות וחוזי מדינות. נדהמת המשיכה, נתקלת בקיר שאליו מהודקים מיני אותיות ומספרים, כולם אומרים הכנה לכיתה א'. וכאילו לא די בכך, בפינה אחרת נגלה לפניו מסך מחשב – כבוי ומכוסה אמנם, אבל עדיין, מחשב. בגן אנתרופוסופי. כשכבר עמדה לעזוב את הגן המוזר, ראתה לפתע מבין הסורגים את הגננת, שותלת צנון בחברת הילדים בגינת הירק המטופחת; הציצה לצדדים, וראתה שני ילדים מסייעים בהכנת ארוחת הבוקר; התרגשה למראה הארמון שבנו הילדים מקוביות, בדים ופרגודים, ובפינת הבובות ראתה ילד לוקח בידו האחת אריה פלסטיק אמיץ ובידו השנייה היפופוטם עץ חסר צורה, ומנהל ביניהם קרב איתנים. אנתרופוסופי או לא, החליטה הפיה להישאר במקום, והיא שוכנת שם, כך מספרים, עד עצם היום הזה.

צילום אריאלה זלצר

תמונות מחיי הגן.
למעלה משמאל: דליה לפיד (משמאל) ושני שמחי.
"היא שמה מולי מראה, משקפת לי את הקבעונויות שלי", אומרת לפיד על שמחי

"באחד הגנים שליויתי היו שני גנים צמודים, אחד אנתרופוסופי ושני עירוני, לילדי השכונה. הגן העירוני היה מלא בילדים אתיופים, ובאנתרופוסופי לא היה ולו אחד מהם. שאלתי את עצמי איך יכול להיות דבר כזה.

"בהתחלה, מאוד רציתי לעשות גן לילדים אתיופים", ממשיכה לפיד. "יצרתי קשר עם עמותת הגנים האנתרופוסופיים בירושלים והם נתנו את ברכתם ותמיכתם במה שיכלו. ניר דגן, יו"ר העמותה, ומיכל הירש, גננת בעמותה, נרתמו למשימה וליוו אותי בכל פגישותי בעירייה. נפגשתי עם עובדות סוציאליות ועם נציגים של הקהילה האתיופית בשכונה. גם אייל בלוך – איש חינוך ולדורף ופעיל חברתי – הצטרף ונתן ליווי ועזרה משמעותיים. כך התחיל המסע להקמת הגן, מסע שעד שלא החל לא היה אפשר לשער איך ייראה".

אינטגרציה בריבוע

שכונות הקטמונים בירושלים, ריבוי של שכונת קטמון המקורית שנבנתה על ידי פלשתינאים עשירים בתחילת המאה ה-20, הפכו מזמן לסמל למצוקה חברתית. השיכונים, שנבנו על ידי המדינה בתחילת שנות החמישים במטרה לאכלס את העולים שהגיעו לישראל מצפון אפריקה, משמשים גם כיום מטרה נוחה לפרויקטים חברתיים שונים, החל מ"פרויקט שיקום שכונות" ועד לקבוצת "הפועל קטמון". חלק מהגנים האנתרופוסופיים בירושלים שוכנים בשכונות הקטמונים, אולם כמעט כל הילדים שמבקרים בהם באים מחוץ לשכונות. יוזמה ראשונה להקמת גן אנתרופוסופי לילדי השכונות ניסתה להתגשם בשנת 2005, אך לא צלחה. גורלה של היוזמה השתנה בשנת 2009, כאשר דליה לפיד, 58, גננת אנתרופוסופית ירושלמית ותיקה, מורה של גננות ומלווה של גנים, החליטה להרים את הכפפה.

איך הגיבה הסביבה ליוזמה שלך?

"בזרועות פתוחות. מדהים כמה אנשים רצו ללכת לקראתי ולעזור לי. קיבלתי ציוד, כספים, כל עזרה שביקשתי. האחריות על הגנים בעיריית ירושלים, דבורה גבעתי, אמרה לי שהחלום שלה הוא שהחינוך האלטרנטיבי ייכנס לשכונות. אני בהחלט מרגישה שקיבלתי המון עזרה מאנשים, וגם מלמעלה".

עזרה משמעותית נוספת הגיעה בדמותן של 11 משפחות, בוגרות

גן צעיר אנתרופוסופי, שהחליטו ביחד לשלוח את ילדיהן לגן החדש, גם מתוך רצון להישאר ביחד, גם מתוך אמון בלפיד, וגם מתוך המעשה החברתי. כך נולד הגן בתור גן המשלב לא רק בין גישת חינוך ולדורף לבין הגישה הפדגוגית של משרד החינוך, אלא גם בין אוכלוסיות ממעמד סוציו-אקונומי שונה. ההבדל בין המשפחות מתבטא גם בגובה שכר הלימוד: משפחות שמגיעות מחוץ לשכונה משלמות שכר לימוד גבוה יותר מבגן עירוני רגיל (אך עדיין פחות מהתשלום המקובל בגן אנתרופוסופי). בעוד שתושבי השכונה משלמים שכר לימוד רגיל.

אולם אחרי ההתחלה המבטיחה, הגיעו גם הקשיים. בעירייה החליטו שלא להקצות לגן את המבנה שיועד לו בשכונה האתיופית, ובמקומו הקצו לה מבנה אחר, בגן עירוני שסבל מהרשמה נמוכה. לפיד נאלצה לאכזב את הקהילה האתיופית, שכבר הובטח להם שהגן יפתח בשכונתם.

במקביל, מפקחת הגנים במשרד החינוך הודיעה שאין דבר כזה "תוכנית לימודים אנתרופוסופית" בגן של משרד החינוך. הגן צריך לעמוד בתוכנית הלימודים של המשרד, הכוללת עמידה בתוכניות הליבה, אוריינות והכנה לכיתה א'. כדי להכיר יותר את תוכנית הלימודים של משרד החינוך ביקרה לפיד במספר גנים עירוניים והדעזעה מ"הגודש, הרעש, המוסיקה שבקעה מהטייפ, דפי העבודה והמטלות הלימודיות שנטל העמידה בהן מנע מהילדים לצאת החוצה לשחק", לדבריה.

אבל אז הגיע זמן המפגש עם שני שמחי, הגננת שבגן שלה אמור היה להתקיים הניסוי החינוכי. "המפקחת על הגנים הפגישה בינינו, ובתחילת השיחה ספרה לשני בשבחי החינוך האנתרופוסופי. שני גילתה עניין והמשכנו לדון בפרטים. הגענו לנושא של הסיפור. היא אמרה לי שהיא מקריאה לילדים את הסיפור מספר, ואז שואלת אותם שאלות עליו. אני הזדעקתי. 'סיפור הוא חוויה נפשית של הילד, ואסור לפגוע בה, בטח שלא בפנייה לאינטלקט!' בשלב הזה אמרה המפקחת שאולי אי אפשר לעבוד ביחד, אם אני מתעקשת על הדבר הזה אחרי שהם הלכו כל כך הרבה צעדים לקראתי. אני הבנתי שיהיה עלי לוות, ולהשלים עם זה שבגן של העירייה פונים גם לאינטלקט של הילד".

לא מתפשרות על המהות

שני שמחי, בת 27, היא גננת צעירה, בהריון ראשון. היא בוגרת סמינר הגננות בדוד ילין, וניהלה לבדה את הגן העירוני כשלפיד נכנסה לתמונה. הרעיון של שילוב הגישה האנתרופוסופית בגן שלה התקבל

אצלה בפתחות. "אני חושבת שמכל דבר בחיים אפשר ללמוד משהו", אומרת שמחי, "ואני פתוחה לשינויים. דליה ואני ראינו הרבה דברים עין בעין, וההבנה הזאת הייתה הבסיס שאיתו יכולנו להתקדם".

"התחלנו מההסכמות המשותפות", אומרת לפיד. "שתינו הסכמנו על החשיבות של יראת הכבוד, ועל הצורך לשים את הילד במרכז. הסכמנו גם שנשאל שאלות ושיהיה בינינו דיאלוג. כבר היה לי ברור שאני אצטרך לוותר הרבה, אבל היה לי עקרוני לשמור על המהות, ולהביא אותה לגן".

ומהי המהות?

לפיד: "שצריך לפנות אל הילדים דרך הרצון, אם זה בתנועה או בעבודה. היה לי מאוד חשוב לעבוד ולחזק את ארבעת החושים הנמוכים – המגע, החיים, שיווי המשקל והתנועה. רציתי שהילדים ישחקו, יפעילו את הדמיון. הייתה לי גם מאוד חשובה עבודת הצוות במובן של עבודה פנימית, התבוננות ונשיאת הגן באופן משותף".

גם שמחי, מצדה, לא ויתרה על הדברים שנראו לה מהותיים. "הייתה לי חשובה העבודה בקבוצות קטנות לפי גילאים, ואני ממשיכה איתה כשהילדים בזמן חצא. עבודה בקבוצות קטנות מחזקת את הקשר בין הילד לבין הגננת, ונותנת תמונה לגבי מצבו של הילד ביחס לילדים אחרים. עם הילדים שעולים בשנה הבאה לכיתה א' אני עובדת על הכרת אותיות ומספרים, בהתאם לדרישות משרד החינוך. אני עושה את זה באופן חווייתי, דרך ציור, שיר וסיפור, ולא בהוראה פרוטאליית".

במחשב את משתמשת?

"לא כמו שהייתי רגילה. אולי בשנה הבאה נכניס אותו יותר".

טוב שיש קונטרה

אסף קרון, דוקטורנט לפסיכולוגיה ניסויית באוניברסיטה העברית, הוא אחד מההורים ששולחים את ילדם לגן אף שהם גרים מחוץ לשכונה. "בחרנו בגן הזה כי רצינו שהילד ימשיך עם קבוצת הילדים שאיתם היה בגן הקודם", אומר קרון. "הגישה האנתרופוסופית מצאה חן בעינינו ורצינו להמשיך איתה, מה גם ששמענו המלצות חמות על דליה".

היו לכם חששות מהאינטגרציה?

"בוודאי. חששנו מאלימות, וחששנו שהילד ייחשף להתנהגות ושפה שאנחנו לא רוצים שייחשף אליה בשלב הזה של חייו. החששות לא התבדו לחלוטין, אבל אנחנו מרגישים שצוות הגננות מתמודד עם האתגרים בצורה מדהימה. אני גם חש שבמורכבות של הסיטואציה יש משהו טוב עבור הילד. אני אוהב את השילוב של הגישה האנתרופוסופית עם הגישה הלא אנתרופוסופית. האנתרופוסופים יודעים המון, לפעמים יותר מדי, וטוב שיש קונטרה. לדעתי זה נכון שהילד יכול לבחור אם ללמוד את הא"ב או לשחק עם בובות בלי עיניים".

אז מבחינתך מדובר במודל האידיאלי?

"מבחינה פדגוגית מדובר לדעתי בשילוב מצוין. מבחינת האינטגרציה החברתית, לדעתי צריך לעשות עבודה יותר עמוקה. יש כרגע הבדלים בין שתי קבוצות ההורים, שמתבטאת גם בתשלומים וגם בעזרה שההורים בגן נותנים. אבל אין ספק שמבחינת המודל, זהו כיוון מצוין". אז מה השתנה בגן מאז שנכנסה אליו לפיד והביאה עימה את הגישה האנתרופוסופית? אתי אוחיון, הסייעת של הגן, העובדת

בו זה שנתיים, מעידה: "יש שינוי מדהים באווירה של הגן. הרבה יותר רגוע, האלימות ירדה, וגם אצל הילדים הקשים רואים שינוי משמעותי. הילדים יודעים איך לשחק. יש יחס של כבוד לילדים, וזה חוזר אלינו בכבוד שהם מראים לנו, ובכבוד שלהם אחד כלפי השני. אני מרגישה שהשיטה הזאת מחזירה לילדים את התום. השנה הרבה יותר כיף לי לבוא לעבוד בגן, ואני לא יודעת איך אחזור לעבוד בגן שפועל בשיטה הרגילה. יש בגן הזה איזון מצוין בין משרד החינוך לגישה האנתרופוסופית, וזה שילוב מנצח."

יש דברים שהיה לך קשה לקבל?

"בהתחלה הרתיע אותי לתת לילד בן 3 סכין ביד ולבקש ממנו לחתוך ירקות. אבל ראיתי שעם תיווך של מבוגר זה מצליח. היום הם עושים הרבה דברים לבד. הם גם נחשפים למאכלים שהם לא מכירים – אורז וקמח מלא, ירקות מהגינה. גם ההורים התפלאו על זה שמבשלים בגן, אבל הם ראו שהילדים אוהבים את זה ואפילו מתחילים לעזור להם במטבח בבית."

חגית עוז, מזכירה בכירה במשרד עורכי דין ותושבת השכונה, העבירה לגן את בנה, המאובחן כסובל מהפרעת קשב וריכוז. "יש לי שני ילדים שעברו בין כל מיני סוגים של גנים – דתיים,

עירייה, והשינויים האלה לא עשו להם טוב. בשנה שעברה הזדעזעתי ממה שקורה לילד שלי בגן, אז עניין אותי לנסות משהו אחר. לא ידעתי מה זה אנתרופוסופי, אבל אחרי חמש דקות עם דליה הבנתי. משהו בגישה שלה, באורך הרוח, באופן שבו היא דיברה על הילדים, גרם לי להבין שזה הגן המתאים עבורו. מאוד מצא חן בעיני גם שהגננות באו לבקר אותנו בבית, לראות את המקום שממנו הוא בא."

האם ההבדל ניכר גם בהתנהגות של בנך?

"מרגישים הבדל. בשנה שעברה הוא היה נחשב ילד בעייתי וקשה, והשנה הוא נתפס כילד חשוב ומיוחד. נותנים לו אחריות וסמכות, והוא מקבל הרבה פידבקים חיוביים. הופתעתי לראות שהוא מסוגל לעשות הרבה דברים – לנסר, לעבוד עם פטיש ומסמר, לסרוג עם האצבעות, לטפס על עצים. ואני מבינה שהדברים האלה מאוד מפתחים אותו. וגם אני קיבלתי הרבה כלים לעבוד איתם כאמא. היום בני ילד יותר רגוע, והוא חזר לישון בשעות נורמליות כי הוא יודע שמחר הוא קם לעוד יום עבודה ולימודים בגן."

המפגש עם הורי הקטמונים היה אחד מהמבחנים הגדולים שלפיד הייתה צריכה לצלוח בדרך להגשמת היוזמה. "בהתחלה היה להם קצת קשה, הם לא ידעו איך להגיב. היה להם נורא חשוב שהילדים ילמדו והיו מוכנים לכיתה א'. הדבר השני שהטריד אותם, וזה די הפתיע אותי, הייתה העובדה שלא יהיה קייטרינג. בגנים של משרד החינוך רגילים לקבל אוכל מוכן במיכלי פלסטיק, ולאכול בכלים חד פעמיים. פה באה לעזרתי שני, שאמרה להם שבשנה שעברה זרקו בגן כמויות עצומות של אוכל. הם גם הוטרדו מזה שלא יהיה בשר."

ואיך הם קיבלו אותך מהבחינה האישית?

"בהתחלה הייתה חשדנות. אני נראית אחרת, מתלבשת אחרת,

מדברת אחרת. הייתי צריכה ליצור אמון. אמון נוצר אם נקודת המוצא שלך היא המקום שלהם, ואם את מדברת איתם בשפה שלהם. מאוד הקפדתי על "עבודת הלב". אבל זה היה גם מרתק, ואתגר אמיתי, לבוא למקום שבו אני לא מוכרת או מוערכת בגלל עברי, ולבדוק אם אני מתקבלת שם. זוהי בחינת אמת לדרך שלי."

מבחן שכזה חוותה לפיד במסיבת החנוכה. "פניתי אל המקום המוכר

לי וארגנתי 'גן אור' (טקס שנהוג לקיים בגנים אנתרופוסופים בחנוכה, נ"ש). בשעות שלפני הטקס, בעודי מכינה את החלל, תקפה אותי חרדה גדולה. 'מה אני עושה? איך ההורים יגיבו לזה? מה הם יחשבו? זה לא יהיה זר להם? מה פתאום כל הנרות הללו? האם הם לא יחשבו שזה מסוכן?' הטקס עבר בשלום ובדממה. "הרגשתי שחלק מההורים הרגישו לא בנוח. הם השתחררו בחלק השני של המסיבה, שאותו ארגנה שני, וכלל מוסיקה וריקודים. הבנתי שזה היה חלק חשוב וחיוני לערב, למרות שבהתחלה התנגדתי לו."

מה את מקבלת מהמפגש עם שני?

"היא שמה מולי מראה. שני היא צעירה, רצינואלית, ויש לה עמדות ברורות. לפעמים אני אומרת לה דברים, והיא עונה לי 'מי אמר שזה ככה?'. היא משקפת לי את הקיבעונות שלי. היא אומרת שאני מדברת כמו אדם דתי, ושמאוד קשה לי

לזוז מהעמדות שלי, ושאני מאוד ביקורתית.

"כשיש בינינו חילוקי דעות אני משחררת, ואז, מה שנכון לבסוף קורה. לאחרונה הייתה אסיפת הורים, ואני הייתי בלי קול. לשמחתי, הרבה מהדברים ששני אמרה היו כאילו יצאו מגרוני. אי אפשר להתעלם ממה שאמיתי, וצריך רק אורך רוח ואמונה במה שאני עושה."

לתת לחדש להיוולד

"תחילת הדרך התאפיינה אצלי בפנייה למוכר, לדברים שהבאתי מעברי בתור גננת אנתרופוסופית", אומרת לפיד. "אבל כמו בדוגמה של מסיבת החנוכה, זה לא היה מספיק ולא תמיד עבד. אותו הדבר עם מעגלי הבוקר שהייתי רגילה לעשות – לא הצלחתי לעשות אותם בגן הזה, וגם לא יכולתי לשנות אותם כדי שיתאימו למציאות החדשה. הייתי צריכה להביא משהו חדש לחלוטין."

"היום אני מבינה שהמטרה של הגן הזה היא ליצור משהו חדש. עוד לא ברור לי מהו, אבל ברור לי שהוא צריך להיוולד מהמפגש ביני לבין שני. זה שלב של שאלת שאלות ושל דיאלוג, וכדי לבצע אותו אני צריכה לצאת מעצמי ולרצות לפגוש גם את מה שאינו לרוחי. אני מרגישה שעלי להשקיע הרבה בעבודה הפנימית שלי, לשאת מצד אחד את התמונה של הילד המתפתח ומצד שני לפגוש את הילדים איפה שהם. לעשות את מה שאני עושה מתוך התמסרות ושמחה, ואז הצד השני לדיאלוג מגיב ושואל שאלות מתוך סקרנות. עברנו כבר ככרת דרך רצינית, ואם מסתכלים אחורה רואים שינוי משמעותי. אבל יש לפנינו עוד דרך ארוכה. עוד כמה שנים אפשר יהיה לקטוף את הפירות."

אתי אוחיון, הסייעת: "יש שינוי מדהים באווירה של הגן. הרבה יותר רגוע, האלימות ירדה, וגם אצל הילדים הקשים רואים שינוי משמעותי. הילדים יודעים איך לשחק. יש יחס של כבוד לילדים, וזה חוזר כלפינו, ובכבוד שלהם אחד כלפי השני. השיטה הזאת מחזירה לילדים את התום"